

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Зорница Ганева

член на научно жури, назначено със Заповед № УМО-22 / 11.10.2023 г. на Ректора на Бургаския свободен университет за присъждане на образователната и научна степен „Доктор”

Докторант: Ваня Кузманова Аврамова

Научна област: 1. Педагогически науки

Професионално направление: 1.2. Педагогика

Научна специалност: Предучилищна и начална училищна педагогика

Тема на дисертационния труд: „Педагогически модел за Приобщаващо образование на деца със СОП в начален етап на обучение (7-11 г.)“

Научни ръководители: проф. д-р Мария Алексиева и доц. д-р Ицка Дерижан

Програмен съвет „Педагогика“

Център по хуманитарни науки, Бургаски свободен университет

1. Данни за докторанта

Ваня Кузманова Аврамова е възпитаник на Бургаския свободен университет, където успешно се е дипломирала в Бакалавърска програма „Социални дейности и консултиране“ и в Магистърска програма „Социално консултиране и психология“. От 2008 г. до сега *работи по специалността си, в сферата на социалните услуги за деца и пълнолетни лица, във Фондация „Владиславово“ в гр. Варна.* Научният интерес по дисертационната тема започва от научните ѝ разработки в магистърската степен. В последните десет години докторантката надгражда своите компетентности с множество *допълнителни квалификации по изследователската проблематика на дисертацията,* като „Консултиране

по казуси за работа с деца и родители с PAS–синдром“, „Социална работа с деца и възрастни с хронични заболявания и физически увреждания“, „Специализирано обучение на екипи от действащи социални услуги за деца“, „Акценти в работата с деца с множество увреждания“, „Запознаване с приобщаващото образование“, „Планиране, изпълнение, мониторинг и оценка на цялостни интеграционни политики“ и др.

2. Данни за докторантурата

Ваня Кузманова Аврамова е **зачислена за докторант в самостоятелна форма на обучение, със срок на обучение 18 месеца**, в Центъра по хуманитарни науки на Бургаския свободен университет, по акредитирана докторска програма „Предучилищна и начална училищна педагогика“ със Заповед № УМО- 108/16.03.2021 г., на основание чл. 7 и чл. 9 т Правилника за развитие на академичния състав в БСУ и на решение на Научния съвет на БСУ от 12.03.2021 г.

През 2022 г. със Заповед № УМО- 63/13.12.2022 г., **срокът ѝ на обучение е продължен с шест месеца.**

На основание чл. 15, ал. 1 и ал. 5 от Правилника за развитие на академичния състав в БСУ и на решение на Научния съвет на БСУ от 30.06.2023 г., и Заповед № УМО-147 / 26.07.2023 г. на Ректора на БСУ е **отчислена с право на защита.**

Всички законови и нормативни правила, предвидени по настоящата процедура, са спазени.

3. Данни за дисертационния труд, автореферата и публикациите

3.1. Актуалност на тематиката. Познаване на проблема

В дисертацията „Педагогически модел за Приобщаващо образование на деца със СОП в начален етап на обучение (7-11 г.)“ **проличава личната ангажираност и висока мотивация** на Ваня Аврамова по

изследвания проблем. Докторантката е **активен участник** в институции, които работят в сферата на социалните и образователните услуги. С реализирането на тази научна разработка тя показва **отговорното си отношение** към подобряване на тяхното функциониране.

Приобщаващото образование е **актуална и изпълнена с предизвикателства тематика**. Динамиката, с която навлезе и се развива приобщаващия процес, провокира постоянни промени и актуализации, което гарантира още дълго време да бъде на дневен ред за усъвършенстване. **Значимостта на изследователската проблематика** идва от големия брой заинтересовани и засегнати участници в приобщаващото образование, от които на първо място стоят децата.

3.2. Структура на дисертационния труд

Дисертационният труд е **структуриран по основните изисквания** за този тип научна разработка – увод, четири глави, изводи, заключение, библиографска справка и приложения. **Общият обем** е от 208 страници, от тях 195 страници са основния текст и 13 страници са приложения. **Използваните литературни източници** са 114, от които на български език са 96 и на чужд език – 8. Като приложения е включен използвания изследователски инструментариум. Получените резултати от емпиричното изследване са онагледени в таблици, диаграми и фигури. Според изискванията са приложени дисертация (3 бр.) на хартиен носител, автореферати на български език и на английски език.

3.3. Съдържание на дисертационния труд

Уводът на дисертацията въвежда в актуалността на темата, в трудностите пред реализирането на качествено приобщаващо образование, както и основните акценти по изследваната тема – приобщаващи политики, приобщаващи екипи, рискове пред реализирането на процеса,

неефективността на включването на специфичните групи деца и ученици - със специални потребности, с хронични заболявания, в риск и с изявени дарби. Представена е коректно и в стегнат вариант (във втора глава е разгърната основно) концептуалната рамка на дисертационния труд.

Първа глава представя теоретичната постановка на изследвания проблем (в 87 страници). Приобщаващото образование е разгледано през шест основни посоки на реализирането му, което показва мащабния поглед на докторантката върху проучваната материя. Литературният обзор и анализ обхваща *идеите, принципите и политиките, както в България, така и в международен план*, открива тяхната взаимосвързаност и влияние. Направената холистична характеристика на *детското развитие* в изследваната детска възраст демонстрира добро познаване на научните трудове и съвременни автори в областта. *Децата – субект на приобщаващото образование* седят в основата на научния интерес на Ваня Аврамова. Тя подробно описва най- уязвимите и трудни за приобщаване групи деца, с по- силен акцент върху децата със специални образователни потребности. Теоретичната част завършва с характеристиките на другите основни участници, изправени пред трудностите на приобщаващото образование – *родителите и учителите*.

На базата на *добрия теоретичен анализ*, във **втора глава – Организация на емпиричното изследване**, е представен теоретичен модел на емпиричното изследване, тезаурус на основните понятия в дисертационния труд, поставени са *целта и задачите*, които са добре формулирани. *Изследваните лица* са 338, обхващат целевите групи, които покриват изследователската цел (учители, психолози, социални работници, специални педагози, родители на деца със специални образователни потребност), което прави извадката представителна.

Издигнати са *четири хипотези*, които разкриват амбицията на докторантката за откриване на дефицитите, трудностите и възможностите

пред качественото приобщаващо образование за децата със специални образователни потребности. *Повече центрираност в предположенията би допринесло за още добавена стойност към обширното доказателствено проучване.*

Направеният подбор на *изследователския инструментариум* е в съвременния контекст за проучване и оценка на приобщаваща среда. Използвани са четири, подходящи за проучването, методики, с които да бъдат доказани издигнатите хипотези. Подробно са описани и приложени.

В Трета глава много *обстойно и аналитично са интерпретирани резултатите* от всяка една методика. Прецизното онагледяване дава възможност за бързо ориентиране в картината от получените емпирични данни. Уменията на докторантката за анализ и извеждане на същността от получените резултати допринася за разработването на *обобщения модел за приобщаваща образователна среда за ученици със СОП.*

Четвърта глава на дисертационния труд представя *практико-приложния му принос*. Следвайки поставената цел и емпиричните резултати, докторант Ваня Аврамова разработва **Педагогически модел за приобщаващо образование на деца със СОП в начален етап на обучение (7–11 г.)**. Моделът на взаимодействие в приобщаващото образование е пет компонентен. Графично представени и описани подробно (в 22 страници) и с разбиране са съдържателните му елементи (22 подкомпонента). Петте „лъча“ на модела огряват *цялостното значимо взаимодействие между участниците* – хора и институции, част и същност на процеса на приобщаващо образование.

Направените изводи акцентират върху доказването на издигнатите хипотези. Дисертацията завършва с кратко заключение.

3.4. Автореферат

В съдържателно и структурно отношение **авторефератът отговаря на изискванията** за този вид текст. Отразени са всички съдържателни

характеристики на дисертационния труд и неговите приноси, включен е списъка с авторските публикации.

3.5. Публикации и участия в научни форуми

Докторантката покрива необходимите наукометричните критерии за придобиване на научни степени. Разработен и представен е дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“. Публикациите по темата на дисертацията са три научни статии в списание „Съвременна хуманитаристика“ и Годишник на БСУ.

4. Научни приноси на дисертационния труд

4.1. Приноси с теоретичен характер

- ✓ Разширено е теоретичното разбиране за участниците в приобщаващия образователен процес.
- ✓ Установени са недостатъци, пропуски и неефективни практики в приложението на приобщаващия процес, които възпрепятстват неговото качествено прилагане.
- ✓ Очертана е необходимостта от нов подход в създаването на приобщаваща среда за учениците със специални образователни потребности.

4.2. Приноси с практико-приложен характер

- ✓ Установени са практически приложимите взаимодействия между различните институции, реализиращи приобщаващото образование.
- ✓ Разкрити са възможностите на Модела за подобряване на сътрудничеството между участниците в приобщаващия процес.

Реализираното цялостно изследване на докторант Ваня Аврамова утвърждава значимостта му, както и мястото на Педагогическия модел за приобщаващо образование на деца със СОП в начален етап на обучение (7–11 г.) в практиката.

5. Препоръки и въпроси

Препоръки:

- ✓ Компонент „Приобщаваща класна стая” може да бъде разширен като се акцентира върху взаимоотношения между учениците, *например* с подкомпонент „Междупersonностно общуване”.
- ✓ Моделът може да бъде конструиран и представен във формат, който да е достъпен за участниците в приобщаващия процес, за да бъде въведен в ефективна употреба в образователната и социалната практика.

Въпроси:

1. В компонент „Приобщаваща подкрепа” са включени „Родителски организации”, има ли необходимост от обучения и за родителите, както се провеждат за учителите и други специалисти? Под каква форма могат да се въведат обучения за родители?
2. Според Вас, как могат да се подобрят социалните нагласи към децата със специални образователни потребности относно приобщаването им в масовото училище?

6. Заключение

Рецензията на дисертационен труд „Педагогически модел за приобщаващо образование на деца със СОП в начален етап на обучение (7-11 г.)“ на докторант Ваня Кузманова Аврамова носи своя научно-изследователски принос, което ме кара да дам своята **положителна оценка** за него. Представените дисертация, автореферат и публикации отговарят на научните и технически критерии и са в съответствие с минималните национални изисквания за придобиване на образователна и научна степен „Доктор“ в Научна област 1. Педагогически науки. Нямам съмнение за плагиатство в научния труд и в представените публикации.

Предлагам на уважаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „Доктор“ в област на висше образование 1. Педагогически науки, Професионално направление 1.2. Педагогика (Предучилищна и начална училищна педагогика) на Ваня Кузманова Аврамова.

.....
Доц. д-р Зорница Ганева

08.12.2023 г.

БСУ